

Marcin Strzelec,
Robert Nowacki

Oddział mieszkalny jako fundamentalny element w bezpieczeństwie penitencjarnym – rola oddziałowego

The residential ward as a fundamental element in penitentiary security – the role of the warden

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie roli w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych jaką pełnią funkcjonariusze na stanowisku oddziałowego. W opracowaniu przedstawiono charakterystykę miejsca pełnienia służby oraz samego stanowiska. Opisano również podstawowe zadania ochronne na tym stanowisku, a także zadania wynikające ze specyfiki oddziału.

Podkreślono również uprawnienia oddziałowego w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu osób przebywających w miejscu pełnienia przez niego służby. Podjęta została także próba wskazania rekomendacji w celu zwiększenia bezpieczeństwa osobistego funkcjonariuszy działów ochrony pełniących służbę w oddziale mieszkalnym.

Słowa kluczowe: oddziałowy, bezpieczeństwo, oddział mieszkalny, zadania.

The purpose of this article is to introduce the role of the warden officers in the safety of prisons and detention facilities. The article describes the features of the place of duty and the position itself. It also describes basic safety duties and specific responsibilities related to the wardens role. It also emphasized the powers of the branch in situations threatening the health and life of persons residing in the place of his service. An attempt

was also made to provide recommendations to enhance the personal safety of security officers serving in the residential ward.

Key words: warden, security, residential ward, assignments.

Wprowadzenie

Bezpieczne więzienie to nie tylko miejsce, z którego nie mogą wy dostać się osoby, które zagroziłyby bezpieczeństwu społeczeństwa. To również miejsce, które nie generuje zagrożeń dla bezpieczeństwa osobistego więźniów, funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa oraz osób przebywających na terenie zakładu karnego, aresztu śledczego i dla społeczeństwa¹.

Pierwszoplanowym zadaniem w zapewnieniu bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych jest prawidłowa realizacja sposobu ochrony². Bezpieczeństwo zapewniają funkcjonariusze i pracownicy, stosując przedsięwzięcia ochronne³, czynności profilaktyczne⁴ oraz działania ochronne⁵.

W praktyce większość z powyższych czynności wykonują funkcjonariusze działów ochrony zakładów karnych i aresztów śledczych, pełniąc służbę na odpowiednich stanowiskach ochronnych. W działach ochrony każdej

¹ A. Nawój-Śleszyński, *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia*, [w:] *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, pod red. Beaty Marii Nowak, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s.199-200.

² § 3.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U. z 2016 r., poz. 1804.

³ Ibidem, § 22, Przedsięwzięcia ochronne polegają w szczególności na: 1) wyznaczeniu stanowisk oraz ustaleniu liczby funkcjonariuszy i pracowników wykonujących zadania ochronne; 2) organizacji ruchu w jednostce organizacyjnej; 3) otwieraniu i zamykaniu wejść oraz przejść; 4) określonym postępowaniu z kluczami; 5) określaniu sposobu użytkowania przedmiotów niedozwolonych; 6) przeprowadzaniu apeli, kontroli, inspekcji i przeglądów; 7) określeniu zasad wstępu funkcjonariuszy i pracowników do jednostki organizacyjnej; 8) stosowaniu: a) zabezpieczeń techniczno-ochronnych, b) psów, c) uzbrojenia.

⁴ Ibidem, § 33, W jednostkach organizacyjnych funkcjonariusze i pracownicy realizują czynności profilaktyczne zmierzające do rozpoznania środowiska osadzonych oraz ich zamiarów godzących w porządek i bezpieczeństwo, w szczególności przez: 1) obserwowanie zachowań i relacji w środowisku osadzonych; 2) rozpoznawanie struktur podkultury przestępczej; 3) rozpoznawanie atmosfery i nastrojów wśród osadzonych oraz ich zamiarów godzących w bezpieczeństwo jednostki.

⁵ Ibidem, § 34, Działania ochronne to czynności zmierzające do zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej, w szczególności przez: 1) użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego; 2) ogłoszenie alarmu; 3) zorganizowanie pościgu; 4) wykorzystanie grup interwencyjnych; 5) wzmocnienie sposobu ochrony.

jednostki penitencjarnej występują te stanowiska, które są newralgiczne, a ich funkcjonowanie jest niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa⁶.

Służba na stanowisku oddziałowego jest jedną z najbardziej wymagających w strukturze etatowej Służby Więziennej. Jest to praca bardzo specyficzna, a zatem funkcjonariusz ją wykonujący powinien posiadać odpowiednie predyspozycje i umiejętności.

Od szybkości rozpoznania przez oddziałowego sygnałów świadczących o zbliżającym się zagrożeniu i właściwego przekazania informacji, a także od współpracy z innymi działami służby zależy, czy w jednostce dojdzie do najpoważniejszych zdarzeń związanych z bezpieczeństwem.

Osoby te, co do zasady, powinny realizować wyłącznie zadania ochronne⁷, jak każdy funkcjonariusz działu ochrony, lecz często rzeczywistość wygląda inaczej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dyrektor może powierzyć funkcjonariuszowi wykonywanie innych zadań. Egzemplifikacją tych sytuacji jest wydawanie osobom pozbawionym wolności leków w zakładach karnych, w których podmiot leczniczy nie zapewnia całodobowego udzielania świadczeń zdrowotnych. Leki te wydawane są po godzinach pracy osób wykonujących zawód medyczny, wcześniej przygotowane przez pielęgniarki, w sposób uniemożliwiający niewłaściwe wydanie⁸. Innym przykładem takich zadań jest przeprowadzenie rozmowy informacyjnej, w przypadku gdy osadzony przyjmowany jest do oddziału poza godzinami pracy administracji, kiedy nieobecny jest wychowawca dyżurny⁹.

Charakterystyka i specyfika miejsca pełnienia służby przez oddziałowego

Stanowisko oddziałowego związane jest *stricte* z miejscem pełnienia przez niego służby, czyli oddziałem mieszkalnym. Oddział mieszkalny

⁶ R. Nowacki, *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, s. 192-193.

⁷ § 40.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U. z 2016 r., poz. 1804.

⁸ § 9, ust.4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, Dz.U. z 2012 r., poz.738.

⁹ § 38 ust. 2 zarządzenia nr19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

definiowany jest jako wyodrębniony organizacyjnie zespół cel mieszkalnych dla osadzonych i pomieszczeń niezbędnych do jego funkcjonowania¹⁰.

Do najistotniejszych pomieszczeń z punktu widzenia realizacji zadań na stanowisku oddziałowego, oprócz cel mieszkalnych, należą z pewnością: dyżurka oddziałowego, pomieszczenie do kontroli osobistej, świetlica oddziałowa, pomieszczenie rozdziału posiłków oraz wydawania leków. Są to pomieszczenia, które obligatoryjnie znajdują się w każdym oddziale mieszkalnym bez względu na typ zakładu¹¹.

Cele mieszkalne oraz pomieszczenia, które mogą znaleźć się fakultatywnie w oddziale mieszkalnym, wynikają ze specyfiki oddziału lub dodatkowych zadań. Są nimi¹²:

- celi zabezpieczająca,
- celi wyznaczona do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej,
- celi dla osadzonych niebezpiecznych,
- pokój lub pokoje przesłuchań,
- ambulatorium z izbą chorych,
- sala zajęć terapeutycznych,
- celi monitorowana.

Pojemność oddziału mieszkalnego, w zależności od typu jednostki, nie powinna przekroczyć 100 miejsc zakwaterowania osadzonych¹³.

Pojemność oddziału, rodzaj pomieszczeń, a także ich wyposażenie ma kolosalny wpływ na bezpieczeństwo w oddziale. Również ich odpowiednie umiejscowienie w oddziale ma kluczowe znaczenie. Przykładem są pomieszczenia dla wychowawcy, psychologa i do prowadzenia rozmów z osadzonymi, u których rozpoznano zwiększone ryzyko zachowań agresywnych. Należy je zaprojektować w bezpośrednim sąsiedztwie lub w pobliżu dyżurki oddziałowego¹⁴.

¹⁰ § 2, pkt 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

¹¹ § 2 pkt 1 wytycznych nr1/19 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 czerwca 2019 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

¹² Ibidem, pkt 2.

¹³ Ibidem, § 1, pkt 3.

¹⁴ § 2b, pkt 4 wytycznych nr 2/22 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 5 października 2022 r. zmieniające wytyczne w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

Szerszym pojęciem niż oddział mieszkalny, funkcjonującym w polskim prawie penitencjarnym, jest oddział penitencjarny, czyli wydzielona część jednostki z ustaloną pojemnością, w której realizowane są oddziaływania penitencjarne, zadania i czynności ochronne oraz uprawnienia osadzonych wynikające z przepisów prawa oraz przydzielone zadania logistyczne. W praktyce w skład oddziału penitencjarnego w danej jednostce wchodzi, w zależności od ich liczebności, kilka oddziałów mieszkalnych. Zasady ich tworzenia i organizacji określa zarządzenie nr 23/18 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 18 kwietnia 2018 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Pojemność oddziału penitencjarnego ustala się w przedziale od 200 do 350 miejsc zakwaterowania dla osadzonych, w zależności od przeznaczenia jednostki, kategorii osadzonych, jej architektury oraz liczby etatów przyznanych jednostce. W oddziałach tych pełnią służbę oddziałowi w systemie wielozmianowym oraz jednozmianowym, wchodząc w skład personelu oddziału penitencjarnego.

Stanowiska oddziałowych pełniących służbę w systemie jednozmianowym tworzy się zgodnie z zasadami:

- w jednostce typu zamkniętego – jeden funkcjonariusz na nie więcej niż 150 osadzonych;
- w jednostce typu półotwartego lub otwartego – jeden funkcjonariusz na oddział penitencjarny.

Oddziałowi pełniący służbę w systemie wielozmianowym oraz jednozmianowym realizują swoje obowiązki wspólnie w oparciu o przepisy ogólne oraz instrukcje stanowiskowe.

Sytuacje zagrażające życiu w służbie oddziałowego

Oddziałowy to funkcjonariusz, który odpowiada za bezpieczeństwo osób przebywających w oddziale, pamiętając również o swoim bezpieczeństwie. W wielu sytuacjach od szybkości podejmowania przez niego decyzji, właściwego wdrożenia procedur oraz współpracy z innymi funkcjonariuszami może zależeć, czy zamach na zdrowie lub życie ludzkie będzie skuteczny.

Do najczęstszych zagrożeń ze strony osadzonych oraz konieczności ingerencji oddziałowego należy zaliczyć napaść na funkcjonariusza oraz zagrożenie dla życia osadzonego spowodowane np. próbą samobójczą.

Do napaści osadzonego na oddziałowego może dojść w trakcie każdej czynności, którą realizuje oddziałowy w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności. W takich sytuacjach oddziałowy, jak każdy funkcjonariusz Służby Więziennej, ma prawo podjąć samodzielną decyzję w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego w przypadku usiłowania bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie uprawnionego¹⁵ lub innej osoby¹⁶. Oznacza to, że powyższy przypadek samodzielnej decyzji w zakresie użycia środków przymusu bezpośrednio dotyczy napaści na samego oddziałowego, a także inną osobę, np. wychowawcę, psychologa i każdego innego funkcjonariusza, pracownika, interesanta oraz osadzonego.

Innym przypadkiem podjęcia samodzielnej decyzji przez oddziałowego jest usiłowanie ucieczki przez osobę pozbawioną wolności¹⁷. Przykładem może być próba opuszczenia przez osadzonego celi poprzez przepiłowaną kratę w oknie, dziurę w ścianie lub podkop.

W powyższych sytuacjach funkcjonariusze SW mają prawo używać środków przymusu bezpośredniego w sposób tzw. interwencyjny¹⁸.

Natomiast pewnym novum w Służbie Więziennej w zakresie możliwości podjęcia samodzielnej decyzji o użyciu środków przymusu bezpośredniego jest możliwość użycia tzw. prewencyjnego¹⁹. Przykładem takiego działania może być deklaracja osadzonego o zamiarze agresywnego zachowania względem funkcjonariusza, pracownika lub innej osoby.

Według R. Nowackiego²⁰ różnica pomiędzy użyciem interwencyjnym a prewencyjnym zawiera się przede wszystkim w istocie użycia, gdyż w przypadku prewencyjnego użycia nie musi zaistnieć bezpośrednio ryzyko wystąpienia wskazanych skutków²¹, natomiast w przypadku interwencyjnego użycia jest to działanie o charakterze „ad hoc”. Użycie

¹⁵ Art. 2 ust.1, pkt 11 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz. U. z 2022 r., poz. 1416, funkcjonariusze Służby Więziennej.

¹⁶ Ibidem, art. 35, ust. 2, pkt 10.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ R. Nowacki, *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa, pod red. T. Kośmider, Wydawnictwo IWS, Warszawa 2020, s. 78.

¹⁹ Art. 13 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz. U. z 2022 r., poz. 1416.

²⁰ R. Nowacki, *Preventive use of direct coercive measures as essential tools for the implementation of statutory protective activities in the polish prison service*, Journal of security and sustainability issues 2021, Volume 11, s. 208.

²¹ Czebotar Ł., Gądzik Z., Łyżwa A., Michałek A., Świerczewska-Gąsiorowska A., Tokarski M. (2015), Ustawa o Policji. Komentarz. Opublikowano: LEX 2015, s. 6. (dostęp: 21.07.2020).

interwencyjne stosuje się po wystąpieniu prawnie określonych przesłanek, jako reakcja na działanie niezgodne z prawem w celu zapobieżenia bieżącemu zagrożeniu i natychmiastowego wymuszenia posłuszeństwa²².

W zakresie rodzaju używanych środków przymusu bezpośredniego to oddziałowy, tak jak każdy funkcjonariusz Służby Więziennej, ma prawo stosować środki przymusu bezpośredniego, w które został wyposażony, oczywiście na zasadach określonych w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej²³. Wyposażenie w poszczególne środki przymusu bezpośredniego zależy od odbytego szkolenia funkcjonariusza oraz rodzaju wykonywania obowiązków służbowych zleconych przez przełożonego²⁴.

Rodzaj uzbrojenia i wyposażenia na poszczególnych stanowiskach określa instrukcja stanowiskowa²⁵. W przypadku oddziałowego są to najczęściej kajdanki zakładane na ręce, pałka służbowa oraz chemiczne środki obezwładniające w postaci ręcznych miotaczy substancji obezwładniających.

Przykładem innego niebezpiecznego zachowania ze strony osadzonych, z którym może spotkać się oddziałowy, jest sytuacja zagrożenia dla życia samego osadzonego spowodowana chorobą, udziałem innych osadzonych (bójka²⁶ lub pobicie²⁷), a także próbą samobójczą.

Życie ludzkie jest najwyższą wartością. Życie stanowi bowiem jedyne, niepowtarzalne i nieodtworzalne dobro człowieka²⁸. Przepisy ogólne regulują powyższą tematykę, a mianowicie, „Kto zauważy osobę lub osoby znajdujące się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego lub jest

²² A. Kubanek, *Ograniczenia praw jednostki przez zastosowanie środków przymusu bezpośredniego w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2019, s. 23-24.

²³ R. Nowacki, *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, pod red. T. Kośmider, Wydawnictwo IWS, Warszawa 2020, s. 82.

²⁴ Ibidem.

²⁵ § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

²⁶ Zał. nr 1 zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobu ich wyjaśniania i dokumentowania, bójka – starcie fizyczne co najmniej dwóch osadzonych, z których każdy atakuje i broni się, które spowodowało naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwające dłużej niż 7 dni.

²⁷ Ibidem, pobicie – napaść fizyczna na osadzonego przez innego osadzonego, gdy napadnięty nie dążył aktywnie do starcia, a jedynie mógł się bronić przed atakiem, która spowodowała naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwające dłużej niż 7 dni.

²⁸ J. Giezek, R. Kokot, *Granice ludzkiego życia a jego prawna ochrona*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, pod red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 101.

świadkiem zdarzenia powodującego taki stan, w miarę posiadanych możliwości i umiejętności ma obowiązek niezwłocznego podjęcia działań zmierzających do skutecznego powiadomienia o tym zdarzeniu podmiotów ustawowo powołanych do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego²⁹.

W przypadkach bezpośredniego zagrożenia życia osadzonego oddziałowy jest zobowiązany do natychmiastowego wezwania dowódcy zmiany³⁰ i osób realizujących świadczenia zdrowotne dla osób pozbawionych wolności (jeżeli jest w tym czasie pełniony dyżur), tj. lekarza lub pielęgniarki. Ponadto ma obowiązek podjęcia działań polegających na jego ratowaniu. Obowiązek ten wynika z art. 162 kodeksu karnego³¹. Artykuł ten w § 1 mówi, że „kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu groźącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Powyższe zapisy nie wymagają konkretnych kompetencji w danym zakresie pomocy. Ważne jest tylko, aby podjąć działanie w zamiarze pomocy osobie poszkodowanej³².

Działania ratownicze podejmowane przez oddziałowego w takiej sytuacji mogą się różnić w zależności od pory³³ wystąpienia zdarzenia, typu zakładu, miejsca przebywania, liczby osadzonych w miejscu zdarzenia, ich kategorii oraz potencjalnych zagrożeń dla oddziałowego ze strony ratowanego osadzonego lub innych osadzonych.

Najtrudniejszą sytuacją, z jaką może spotkać się oddziałowy, jest próba samobójcza w celi wieloosobowej, w zakładzie karnym typu zamkniętego w porze nocnej.

Podstawową procedurą w takim przypadku jest poinformowanie dowódcy zmiany o zdarzeniu, następnie rozpoczęcie działań mających

²⁹ Art. 4 ustawy z dnia 8 października 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz. U. z 2022r., poz. 1720.

³⁰ Dowódca zmiany natomiast wzywa podmioty realizujące medyczne czynności ratunkowe – zespół pogotowia ratunkowego.

³¹ Dz. U. z 2022 r., poz. 1138.

³² S. Poździej (red. nauk.), Ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym – komentarz, Warszawa 2013, Wolters Kluwer, s. 97.

³³ § 2 pkt 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804, pora dzienna – okres od rozpoczęcia apelu porannego do zakończenia apelu wieczornego. Ibidem, § 2 pkt 22 – pora nocna – okres od zakończenia apelu wieczornego do rozpoczęcia apelu porannego.

na celu ratowanie życia ludzkiego, dopóty dopóki na miejsce nie przybędzie wsparcie w postaci dowódcy zmiany lub innych funkcjonariuszy.

Biorąc pod uwagę czynniki wymienione powyżej, oddziałowy ma do wyboru różne warianty.

W przypadku celi wieloosobowej to zaświecenie światła, obudzenie współosadzonych oraz wydanie polecenia udzielania pierwszej pomocy. Dodatkowo oddziałowy może poinstruować ich, w jaki sposób tę pomoc udzielić. Dopuszczalne jest również udostępnienie tzw. bezpiecznego noża³⁴, w sytuacji, gdy próba samobójcza polega na powieszeniu.

Inna możliwość to podjęcie decyzji o samodzielnym otwarciu celi przez oddziałowego, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa osobistego³⁵, a następnie samodzielne rozpoczęcie udzielania pierwszej pomocy. Pamiętając o tym, że działamy w warunkach więziennych i ze specyficzną grupą osób, powinniśmy założyć, że może to być sytuacja upozorowana. W związku z tym oddziałowy powinien zapewnić sobie wsparcie innych funkcjonariuszy oraz zabezpieczyć klucze od cel i wyjścia z oddziału.

Należy pamiętać, że to w gestii oddziałowego jest wybór wariantu działań w zależności od czynników określonych powyżej.

Zadania oddziałowego

Zadania oddziałowego różnią się w zależności od pory pełnienia przez niego służby, typu zakładu karnego, a także specyfiki związanej z kategorią osadzonych.

Poniżej autorzy przedstawiają podstawowe zadania oddziałowego realizowane na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

Zadania dotyczące służby w konkretnym oddziale danego zakładu, biorąc pod uwagę jego specyfikę, określa instrukcja stanowiskowa. Dokument ten zawiera istotne informacje dotyczące stanowiska, czyli³⁶:

³⁴ § 15 instrukcji nr 10/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 5 listopada 2020 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności – na wyposażeniu każdego funkcjonariusza działu ochrony, pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym, znajduje się nóż bezpieczny.

³⁵ § 24 ust.4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

³⁶ Ibidem, § 3 ust. 3.

- opis stanowiska z podaniem jego rodzaju, miejsca i czasu pełnienia służby,
- rodzaj uzbrojenia i wyposażenia,
- zakres czynności,
- zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej.

Instrukcję stanowiskową opracowuje kierownik działu ochrony, a zatwierdza dyrektor. To on odpowiada za ustalenie prawidłowego sposobu ochrony oraz jego realizację w jednostce³⁷.

Do ogólnych zadań oddziałowego w czasie pełnienia służby w porze dziennej należy w szczególności kontrola osadzonych.

Głównym celem kontroli osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest odnalezienie przedmiotów niedozwolonych, definiowanych jako przedmioty, które mogą utrudniać prawidłowy tok postępowania karnego lub realizację ustalonego porządku w jednostce organizacyjnej, w tym przedmioty niebezpieczne, które mogą być zagrożeniem dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub osób³⁸.

Wobec osadzonych mogą być realizowane dwa rodzaje kontroli, tj. kontrola pobieżna i osobista³⁹. Kontrola pobieżna jest mniej inwazyjna w porównaniu do kontroli osobistej⁴⁰. Polega na powierzchownym sprawdzeniu odzieży, obuwia i przedmiotów posiadanych przez osadzonego⁴¹. Oddziałowy przeprowadza ją lub nadzoruje jej wykonanie każdorazowo po wyjściu i przy powrocie do celi,⁴² a także w sytuacji, kiedy zatrudnianie jest realizowane w oddziale również przed opuszczeniem miejsca zatrudnienia i po powrocie do niego.

Natomiast kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego⁴³. Najważniejsza różnica pomiędzy tymi kontrolami jest taka, iż w trakcie kontroli osobistej osadzony zdejmuje wszystkie rzeczy, które ma na sobie⁴⁴, natomiast w trakcie kontroli pobieżnej nie.

³⁷ Ibidem, § 42.

³⁸ Ibidem, § 2 pkt 24.

³⁹ Ibidem, § 67 pkt 1.

⁴⁰ R. Nowacki, *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, s. 202.

⁴¹ Ibidem, § 69.

⁴² Ibidem, § 69 ust. 2 pkt 1.

⁴³ Art. 116 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., *kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. z 2022 r., poz. 22, 655, 1855.

⁴⁴ Zgodnie z zasadą, iż w trakcie kontroli osadzony powinien być częściowo ubrany.

Obowiązujące akty prawne wymieniają przypadki poddawania osadzonych obowiązkowej kontroli osobistej. Są nimi:

- umieszczenie osadzonego w celi zabezpieczającej⁴⁵,
- przy wyjściu oraz przy powrocie z celi skazanego niebezpiecznego⁴⁶ – chyba że komisja penitencyjna postanowi inaczej⁴⁷,
- kontrola generalna⁴⁸,
- po powrocie osadzonego z zewnątrz⁴⁹ jednostki.

Oddziałowy odgrywa w tej kwestii dużą rolę, gdyż oprócz przytoczonych przypadków jej przeprowadzania to właśnie w oddziale mieszkalnym powinno być umiejscowione pomieszczenie do jej realizacji. Pomieszczenie to powinno spełniać odpowiednie normy wyposażenia, takie jak: stół, krzesło, wieszak, wiadro plastikowe na śmieci oraz mata podłogowa⁵⁰. Podsumowując to zadanie, należy pamiętać, iż w trakcie realizacji każdego z rodzaju kontroli, w tym kontroli osadzonych, trzeba wykorzystywać odpowiednie narzędzia. Są to wykrywacze metali oraz rękawiczki dla osób kontrolujących.

Kontrola cel i pomieszczeń oddziału mieszkalnego według ustalonego planu

Kontrolę cel i pomieszczeń oddziałowy przeprowadza na podstawie planu, który zatwierdza dyrektor lub upoważniony funkcjonariusz⁵¹.

⁴⁵ § 4 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz. U. z 2013 r., poz. 638.

⁴⁶ § 2 pkt 18 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804, osadzony niebezpieczny – osadzony zakwalifikowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Art. 88b § 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2022 r., poz. 22, 655, 1855.

⁴⁷ Ibidem, § 2.

⁴⁸ § 72 ust. 1 pkt 1, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

⁴⁹ Zał. do zarządzenia nr 24/14 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi na teren zakładów karnych i aresztów śledczych.

⁵⁰ Tab. nr 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych dla osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz. U. z 2016 r., poz. 2224.

⁵¹ § 70 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

Przeprowadzenie kontroli celi przez oddziałowego w innej sytuacji wymaga decyzji odpowiedniego przełożonego. Zadaniem tej kontroli oprócz odnalezienia przedmiotów niedozwolonych jest niedopuszczenie do ucieczki osoby pozbawionej wolności. Obowiązek ten wiąże się z głównym zadaniem SW w zakresie bezpieczeństwa, a mianowicie ochronie społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych⁵². W historii polskiego więziennictwa zdarzyły się przypadki bezpośrednich uciezek osadzonych właśnie z cel mieszkalnych. Poniższe przykłady opisują takie sytuacje:

- Zakład Karny w P. – w dniu 10.09.2013 r. o godz. 2⁴⁸ osadzony po wypiętowaniu kraty okiennej w celi mieszkalnej opuścił pawilon, a następnie pokonał wygradzenie wewnętrzne, wspiął się na nieczynny posterunek uzbrojony i zeskoczył poza teren jednostki;
- Zakład Karny Nr 2 w G. – w dniu 10.10.2015 r. o godz. 20⁵⁵ trzech osadzonych z czteroosobowej celi mieszkalnej po przepiętowaniu kraty w oknie przedostało się na mur ogrodzenia zewnętrznego, a następnie zeskoczyło z muru poza teren jednostki organizacyjnej.

Realizując powyższe założenia, w trakcie kontroli celi należy sprawdzić⁵³:

- stan zabezpieczeń techniczno-ochronnych,
- stan podłóg, ścian i stropów,
- stan i miejsce usytuowania sprzętu kwaterunkowego,
- ilość odzieży i obuwia,
- stan, ilość i rodzaj posiadanych przez osadzonych przedmiotów,
- stan, ilość i rodzaj narzędzi wydanych osadzonym do użytku,
- stan zagrożenia pożarowego.

Kontrola zachowania osadzonych, niedopuszczenie do zachowań godzących w porządek i bezpieczeństwo zakładu

Oddziałowy, wykonując to zadanie, sprawdza, czy w celi mieszkalnej lub innym pomieszczeniu w oddziale mieszkalnym, gdzie przebywają

⁵² Art. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. z 2022 r., poz. 655.

⁵³ § 70 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

osadzeni, nie dochodzi do naruszenia porządku lub bezpieczeństwa zakładu. Jednocześnie realizuje czynności profilaktyczne, zbierając informacje o osadzonych poprzez ich obserwację oraz nasłuch, a w niektórych sytuacjach również rozmowę. W ten sposób zapobiega niepożądanym zachowaniom i ewentualnym zdarzeniom, a w przypadku ich zaistnienia odpowiednio reaguje. Sposób realizacji zadania zależy od wielu czynników. Są to m.in. pora dnia lub typ zakładu. Czynności te oddziałowy może dokonywać poprzez wizjer, gdy osadzeni są w celach lub pomieszczeniach znajdujących się w oddziale mieszkalnym, a także w trakcie codziennych czynności związanych z realizacją ich praw i obowiązków, tj. podczas wychodzenia osadzonych na spacer czy w trakcie nadzorowania wydawania posiłków. W porze dziennej przepisy prawa nie określają czasookresów takiej kontroli, natomiast określać może to dokumentacja wewnętrzna, np. instrukcja stanowiskowa, karta osadzonego „N”, karta osadzonego suicydalnego.

Inaczej sprawa wygląda w porze nocnej. Tutaj przepisy ogólne regulują tę kwestię, a mianowicie: oddziałowy kontroluje w nieregularnych odstępach czasu, nie rzadziej niż co dwie godziny, zachowanie osadzonych w celach oraz ma obowiązek zwiększenia częstotliwości tej kontroli, jeżeli taka konieczność wynika z własnych spostrzeżeń lub poleceń przełożonych⁵⁴.

Egzekwowanie od osadzonych przestrzegania porządku wewnętrznego i obowiązków wynikających z kodeksu⁵⁵ oraz regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania

Oddziałowy jest zobowiązany do realizacji porządku wewnętrznego obowiązującego w danej jednostce, lecz także musi czuwać, aby osadzeni

⁵⁴ Ibidem, § 49 ust. 3 pkt 2.

⁵⁵ Kodeks karny wykonawczy.

również przestrzegali jego zapisów⁵⁶. Ten sam obowiązek dotyczy zapisów zawartych w kodeksie karnym wykonawczym oraz odpowiednim regulaminie organizacyjno-porządkowym.

Bezzwłoczne wzywanie dowódcy zmiany w razie wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa w oddziale mieszkalnym albo zdrowia lub życia osadzonych

Przykłady zagrożeń bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych, albo zdrowia lub życia osadzonych zawarte są w załączniku do zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobu ich wyjaśniania i dokumentowania. Są nimi m.in.: wzięcie zakładnika, bunt osób pozbawionych wolności, naruszenie porządku, zagrożenie zewnętrzne, np. pożar, przygotowanie do ucieczki osoby pozbawionej wolności lub usiłowanie jej dokonania, ucieczka z terenu jednostki organizacyjnej, samobójstwo

⁵⁶ § 14 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz. U. z 2016 r., poz. 2231.

W porządku wewnętrznym zakładu karnego dyrektor określa w szczególności:

- 1) godziny oraz sposób przeprowadzania apelu porannego i wieczornego;
- 2) godziny przeznaczone na sen, pracę, naukę, zajęcia kulturalno-oświatowe, sportowe oraz zajęcia własne skazanego;
- 3) godziny i miejsce spożywania posiłków dostarczanych przez administrację zakładu karnego;
- 4) godziny, miejsce i sposób poruszania się po terenie zakładu karnego;
- 5) godziny, miejsce i sposób odbywania spacerów oraz korzystania z kąpieli;
- 6) godziny i miejsce, w którym jest dozwolone palenie wyrobów tytoniowych;
- 7) ilość i rodzaj własnej odzieży, bielizny i obuwia, które skazany może posiadać w celi mieszkalnej;
- 8) ilość i wymiary przedmiotów, które skazany może posiadać w celi mieszkalnej oraz sposób ich przechowywania, a w razie potrzeby zasady ich używania;
- 9) dni, godziny i miejsce przyjmowania skazanych przez dyrektora i innych przełożonych, lekarzy oraz sposób składania pisemnych wniosków, skarg i próśb;
- 10) dni, godziny, miejsce i porządek przeprowadzania widzeń;
- 11) godziny i miejsce korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych;
- 12) dni, godziny i miejsce odprawiania nabożeństw, odbywania spotkań religijnych oraz nauczania religii;
- 13) częstotliwość, terminy, miejsce i sposób dokonywania zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym;
- 14) godziny i sposób przyjmowania i wydawania korespondencji;
- 15) dni, godziny i sposób przyjmowania i wydawania paczek, o których mowa w art. 113a § 4 Kodeksu;
- 16) sposób zamawiania i otrzymywania paczek żywnościowych;
- 17) dni, godziny i miejsce bezpośredniego kontaktowania się z przedstawicielami podmiotów, o których mowa w art. 38 § 1 kodeksu;
- 18) osoby upoważnione do przyznawania nagród oraz ulg oraz wymierzania kar dyscyplinarnych;
- 19) obowiązki skazanych funkcyjnych, o których mowa w § 6.

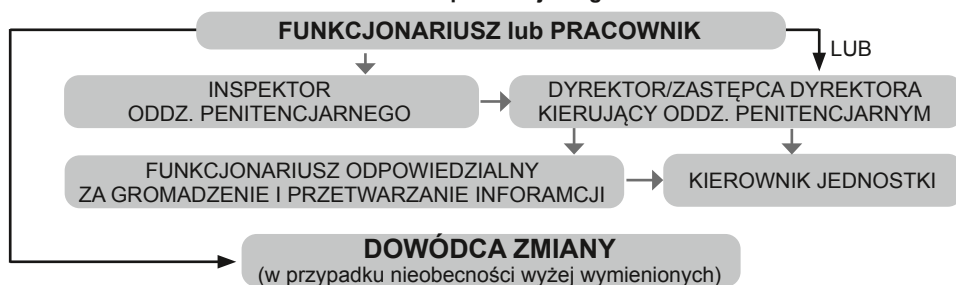
osadzonego lub usiłowanie samobójstwa, napaść na funkcjonariusza, zgwałcenie osadzonego, znęcanie się nad osadzonym, bójka lub pobicie, zbiorowe zachorowanie osadzonych, ujawnienie przedmiotu niedozwolonego na terenie jednostki organizacyjnej. Wszystkie te przykłady mogą mieć miejsce w oddziale mieszkalnym. Oddziałowy poprzez środki łączności przewodowej lub bezprzewodowej albo sygnalizatora alarmowania natychmiast wzywa funkcjonariusza pełniącego służbę na stanowisku dowódcy zmiany⁵⁷.

Przekazywanie przełożonym i wychowawcy informacji osobopoznawczych o osadzonych oraz spostrzeżeń dotyczących nastrojów i atmosfery

Jest to zadanie związane z przekazywaniem informacji o osadzonych, które oddziałowi pozyskują w wyniku realizacji czynności profilaktycznych. Informacje te służą m.in. zapobieganiu samobójstwom osób pozbawionych wolności czy innych zdarzeń.

W razie zaobserwowania zachowań, sygnałów lub uzyskania informacji mogących świadczyć o zagrożeniu samobójstwem oddziałowy przekazuje je wychowawcy i psychologowi. Powyższe informacje oraz inne świadczące o pogarszających się nastrojach i atmosferze przekazuje również przełożonym według schematu przedstawionego poniżej.

Obieg informacji uzyskiwanych w wyniku realizacji czynności profilaktycznych dotyczących oddziału penitencjarnego

Źródło: opracowanie własne mjr Jakub Werbiński na podstawie pisma BO – 073/90/12/1906 z dnia 7 września 2012 r.⁵⁸.

⁵⁷ § 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804, dowódca zmiany – funkcjonariusza kierującego zmianą, jego zastępcę albo funkcjonariusza kierującego zmianą w wyodrębnionym oddziale.

⁵⁸ J. Werbiński, *Information as an element of security in the penitentiary unit (Based on Polish Solution* , „Journal of security and sustainability issues” 2021, vol. 11, s. 404.

Przyjmowanie zgłoszeń od osadzonych

Oddziaływy wykonuje to zadanie na podstawie zapisów zawartych w porządku wewnętrznym danego zakładu karnego lub aresztu śledczego. Dokument ten określa m.in. dni, godziny i miejsce przyjmowania tymczasowo aresztowanych przez dyrektora i innych przełożonych, lekarzy oraz sposób składania pisemnych wniosków, skarg i próśb⁵⁹.

Nadzorowanie wydawania posiłków osadzonym

Nadzór ten polega na niedopuszczaniu do nielegalnych kontaktów pomiędzy osadzonymi wydającymi posiłki a osadzonymi przyjmującymi je w celach. Osadzeni zatrudnieni jako wydający posiłki to szczególnie kategoria osób. Mają oni dostęp do wszystkich osadzonych przebywających w oddziale mieszkalnym, a także kontakt z osadzonymi zatrudnionymi w kuchni. Nielegalny proceder może polegać na przekazywaniu pomiędzy sobą informacji oraz przedmiotów niedozwolonych.

Oddziaływy zwraca również uwagę na to, czy wszyscy osadzeni otrzymują odpowiedni posiłek oraz czy wszyscy go przyjmują.

Sprawdzenie w oddziale mieszkalnym stanu zabezpieczeń techniczno-ochronnych w celach i innych pomieszczeniach

Oddziaływy w trakcie służby ma obowiązek sprawdzenia stanu – czyli kompletności, sprawności oraz działania wszystkich mechanicznych, elektronicznych, elektrycznych oraz budowlanych zabezpieczeń techniczno-ochronnych. Czynność tę realizuje w oddziale mieszkalnym, w którym pełni służbę, tj. na korytarzu, we wszystkich celach oraz pomieszczeniach. Ich sprawność ma wpływ na prawidłową realizację w zakładzie ustalonego sposobu ochrony. Przykładem takich zabezpieczeń w oddziale mieszkalnym są:

- zabezpieczenia mechaniczne – zamki i blokady do drzwi i krat,
- zabezpieczenia elektroniczne – urządzenia do kontroli osób i bagaży,

⁵⁹ § 15 ust. 2 pkt 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz.U. z 2016 r., poz. 2231.

- zabezpieczenia elektryczne – instalacja przyzywowa,
- zabezpieczenia budowlane – kraty okienne.

Znajomość aktualnego stanu liczbowego osadzonych

Oddziałowy bazuje na danych pozyskanych w trakcie przyjęcia służby⁶⁰, porównuje wówczas stan faktyczny osadzonych ze stanem ewidencyjnym. Natomiast w czasie jej pełnienia dokumentuje zmiany w oddziałowej książce ruchu, realizując jedną z podstawowych zasad organizacji ruchu po terenie jednostki, a mianowicie zasadę, że ruch po terenie zakładu jest ewidencjonowany⁶¹. Stan faktyczny osadzonych ulega ciągłym zmianom. Osadzeni wychodzą z oddziału np. do pracy, na przepustki, na spacer, na widzenia itp. Funkcjonariusz musi dokumentować ten ruch i na tej podstawie ma wiedzę ilu osadzonych znajduje się w oddziale, w którym pełni służbę.

Dodatkowe zadania oddziałowego związane ze specyfiką oddziału:

W części tej autorzy przedstawiają odrębności w zakresie pełnienia służby związane z obecnością w oddziale specyficznej kategorii osadzonych. Należy pamiętać, że oddziałowy realizując te zadania, nie jest zwolniony z ogólnych zadań na tym stanowisku.

- **osadzony przebywający w celi zabezpieczającej**

Cela zabezpieczająca jest środkiem przymusu bezpośredniego, który może być używany przez funkcjonariuszy Służby Więziennej wyłącznie wobec osób pozbawionych wolności⁶² na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego. Składa się z dwóch pomieszczeń, tj. pomieszczenia dźwiękochłonnego oraz przedsionka. Oddziałowy pomimo tego,

⁶⁰ §49 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 X 2016 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U. z 2016 poz. 1804.

⁶¹ Ibidem, § 102 ust.1 pkt 2.

⁶² Art. 26 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz. U. z 2020 r., poz. 848.

że pomieszczenie dźwiękochłonne jest monitorowane⁶³ przez wyznaczonego funkcjonariusza, dodatkowo realizuje bezpośrednią kontrolę zachowania osadzonego. Polega ona na wejściu do przedsionka celi oraz kontroli zachowania osadzonego poprzez okno w ścianie wewnętrznej⁶⁴ lub wizjer znajdujący się w drzwiach do pomieszczenia dźwiękochłonnego. W sytuacji wystąpienia zagrożenia dla życia lub zdrowia osadzonego niezwłocznie informuje dowódcę zmiany⁶⁵.

- **osadzony ukarany karą dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej**

Kara ta polega na osadzeniu skazanego pojedynczo w celi oraz uniemożliwieniu mu kontaktu z innymi skazanymi. W trakcie jej wykonywania skazanego pozbawia się możliwości realizacji niektórych uprawnień⁶⁶. Są nimi:

- korzystanie z widzeń i samoinkasujących aparatów telefonicznych, korzystanie ze sprzętu audiowizualnego i komputerowego;
- bezpośrednio uczestniczenie wspólnie z innymi skazanymi w nabożeństwach, spotkaniach religijnych i nauce religii; na żądanie skazanego należy mu jednak umożliwić bezpośrednio uczestniczenie w nabożeństwie w warunkach uniemożliwiających mu kontakt z innymi skazanymi;
- korzystanie z udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy;
- dokonywanie zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych;
- uczestniczenie w nauczaniu i zatrudnieniu poza celą;
- korzystanie z własnej odzieży, obuwia oraz wyrobów tytoniowych.

Decyzje w sprawie ukarania osadzonego karą dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej realizuje dział ochrony⁶⁷, w praktyce wykonuje to oddziałowy.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ § 6 ust. 2 pkt 6 wytycznych nr 1/2019 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 czerwca 2019 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

⁶⁵ § 49 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej

⁶⁶ Art. 143 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. z 2022 r., poz. 22,655, 1855.

⁶⁷ § 52 ust. 4 pkt 2 zarządzenia nr19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych

• **osadzony przebywający w oddziale szpitalnym lub izbie chorych**

Oddziałowy w oddziale szpitalnym stosuje się do zaleceń lekarza dotyczących postępowania z osadzonym w procesie leczenia⁶⁸. Natomiast w zakresie zadań ściśle ochronnych, to głównym jego zadaniem powinno być zapewnienie bezpieczeństwa personelowi medycznemu realizującemu świadczenia zdrowotne wobec osób pozbawionych wolności. Według obowiązujących zasad świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa⁶⁹. Czyli wynika z powyższego, że funkcjonariusz działu ochrony może być w trakcie realizacji świadczeń zdrowotnych wyłącznie, gdy personel służby zdrowia o to zawnioskuje.

Inaczej sytuacja wygląda w przypadku skazanego, o którym mowa w art. 88 § 3⁷⁰ i 6 pkt 2⁷¹ kodeksu karnego wykonawczego. Świadczenia zdrowotne wobec tej grupy skazanych udzielane są w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Natomiast na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotne mogą być udzielane skazanemu bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego.

W przypadku powyższej grupy osadzonych funkcjonariusz działu ochrony ma obowiązek uczestniczyć w realizacji świadczeń zdrowotnych, natomiast personel służby zdrowia może wnioskować o jego nieobecności.

Warto wspomnieć również o niezwykle ważnym uprawnieniu oddziałowego w oddziale szpitalnym, a mianowicie możliwości zastosowania przymusu bezpośredniego, o którym mowa w art. 3 pkt 6 ustawy z dnia

⁶⁸ § 49 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

⁶⁹ Art. 115 § 8 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. z 2022 r., poz. 22,655, 1855.

⁷⁰ § 3. W zakładzie karnym typu zamkniętego osadza się:

- 1) skazanego za przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnianie przestępstw, chyba że szczególne okoliczności przemawiają przeciwko takiemu osadzeniu, co nie dotyczy skazanych uznanych za stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu;
- 2) skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo na karę 25 lat pozbawienia wolności;
- 3) skazanego z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, w tym skazanego za przestępstwo określone w art. 197-203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych lub upośledzonego umysłowo;
- 4) skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu;
- 5) skazanego objętego ochroną na mocy art. 88d albo ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 1197).

⁷¹ skazanego, który podczas pobytu w areszcie śledczym lub zakładzie karnym naruszył w poważnym stopniu dyscyplinę i porządek.

19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Należy przez to rozumieć: przytrzymanie, przymusowe zastosowanie leków, unieruchomienie lub izolację. Czynności te mogą realizować funkcjonariusze SW m.in. oddziałowy, na żądanie lekarza, pielęgniarki lub kierującego akcją prowadzenia medycznych czynności ratunkowych w celu udzielenia im pomocy⁷².

- **osadzony niebezpieczny**

Osadzony niebezpieczny to szczególna kategoria osadzonych. Definiuje się go, jako osadzonego zakwalifikowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu⁷³. Z uwagi na poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu umieszcza się go w celi usytuowanej w oddziale przeznaczonym dla tej kategorii osadzonych, gdzie służbę pełni w porze daytimej dwóch funkcjonariuszy. Są oni wyposażeni w osobiste sygnalizatory alarmowe oraz środki ochrony. Wyjątkiem od tej zasady może być cela usytuowana w oddziale szpitalnym, ośrodku diagnostycznym lub w przypadku, gdy osadzony odbywa karę w systemie terapeutycznym. Wobec osadzonych niebezpiecznych realizuje się specjalne procedury, w których w dużym stopniu bierze udział oddziałowy. Ich przykłady to:

- osadzonemu sporządza się kartę osadzonego niebezpiecznego, której jeden egzemplarz znajduje się w dyspozycji oddziałowego. Ma on obowiązek zapoznać każdego funkcjonariusza i pracownika pozostającego w bezpośrednim kontakcie z osadzonym niebezpiecznym z informacjami zawartymi w karcie;
- cele otwiera się przy zachowaniu wzmożonych środków ostrożności, w obecności dwóch funkcjonariuszy w porze daytimej, a w obecności trzech w porze nocnej i podczas apelu. Wyjątkiem od powyższych zasad jest sytuacja zagrożenia życia osadzonego, wtedy funkcjonariusz w obecności drugiego funkcjonariusza może podjąć decyzję o otwarciu celi w porze nocnej, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa osobistego, po uprzednim poinformowaniu dowódcy zmiany.
- celę mieszkalną oraz miejsca i pomieszczenia, w których przebywa osadzony niebezpieczny, kontroluje się codziennie⁷⁴;

⁷² Art. 18 ust. 9 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. z 2022 r., poz. 2123.

⁷³ § 2 pkt 18 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz. 1804.

⁷⁴ Ibidem, § 95.

– osadzonych poddaje się kontroli osobistej przy każdorazowym wyjściu i powrocie do cel⁷⁵.

Podsumowując, do służby z osadzonymi niebezpiecznymi kieruje się funkcjonariuszy o odpowiednich predyspozycjach psychofizycznych, posiadających wysokie kwalifikacje i kompetencje zawodowe oraz ze sprawdzoną umiejętnością radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia⁷⁶. Oddziałowi powinni być doświadczeni, odpowiednio przeszkoleni i przygotowani zawodowo do pracy z tą kategorią osadzonych.

- **osadzeni zagrożeni samobójstwem**

Według instrukcji nr 10/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 5 listopada 2020 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności, każdy funkcjonariusz i pracownik jednostki penitencjarnej zobowiązany jest zwracać uwagę na zachowanie osadzonego oraz inne sygnały lub informacje, mogące świadczyć o zagrożeniu samobójstwem.

Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa oddziały, z jednego prostego powodu, osadzony większość czasu w trakcie odbywania kary lub tymczasowego aresztowania spędza w oddziale mieszkalnym.

W przypadku gdy osadzony wymaga zwiększonego nadzoru ochronnego związanego z zagrożeniem samobójstwem, oddziały realizuje zalecenia ochronne zawarte w karcie osadzonego zagrożonego samobójstwem. Dotyczą one m.in. zintensyfikowanej częstotliwości kontroli zachowania w porze dziennej i nocnej. Nadzór ten polega również na zwracaniu szczególnej uwagi na posiadane w celi leki, substancje oraz przedmioty mogące służyć do przeprowadzenia próby samobójczej. Szczególnie zwracać uwagę powinien na zmiany w nastroju i zachowaniu osadzonego objętego nadzorem i przekazywaniu spostrzeżeń wychowawcy.

⁷⁵ Art. 88 § 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. z 2022 r., poz. 22,655, 1855.

⁷⁶ § 2 ust.1 instrukcji nr 6/17 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 30 listopada 2017 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu śledczego lub zakładu karnego.

Zakończenie

Służba na stanowisku oddziałowego jest bardzo wymagająca. Różnorodność zadań, jakie stoją w dniu dzisiejszym przed oddziałowym, sprawia, że musi on być funkcjonariuszem dobrze wyszkolonym, odpowiednio wyposażonym w sprzęt oraz zaplecze prawne, a także wyselekcjonowanym do pełnienia służby w konkretnym oddziale z daną kategorią osadzonych.

Oddziaływoy powinien profesjonalnie wykonywać swoje codzienne czynności oraz bez wahania podejmować najtrudniejsze decyzje w zakresie np. ratowania życia ludzkiego lub usiłowanie ucieczki przez osadzonego. Nie każdy funkcjonariusz po ukończeniu niezbędnego szkolenia zawodowego oraz szkolenia specjalistycznego będzie prawidłowo realizował zadania w oddziale z osadzonymi niebezpiecznymi, w oddziale terapeutycznym, czy osadzonymi ze skłonnościami samobójczymi. Funkcjonariusz ten powinien nabywać specjalistyczną wiedzę oraz umiejętności w trakcie realizowanego doskonalenia zawodowego w jednostce podstawowej, które przygotowałyby go do pełnienia służby z daną kategorią osadzonych.

Bezpieczeństwo – według Witolda Mazurka – traktowane jest jako pewnego rodzaju „fenomen”, stan, który ewaluje, przez co należy w sposób ciągły podejmować działania, aby móc utrzymać na akceptowalnym poziomie stan bezpieczeństwa⁷⁷.

Dzisiejsze zmiany w zakresie funkcjonowania zakładów karnych i aresztów śledczych są nakierowane na podniesienie bezpieczeństwa funkcjonariuszy realizujących zadania w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi. Przykładem takiej zmiany jest obligatoryjne użycie kajdanek na ręce, a w niektórych przypadkach kajdanek na nogi, zespolonych oraz pasa obezwładniającego jako środka prewencyjnego. Czynności te realizuje się podczas pobytu osadzonego poza całą mieszkalną w zakładzie karnym typu zamkniętego oraz areszcie śledczym. Fakultatywnie można również użyć je wobec osadzonych w innych typach zakładów karnych.

Przeważająca ilość zmian dotyczy zwiększenia bezpieczeństwa personelu penitencjarnego, tj. wychowawców, psychologów, terapeutów, przy udziale oddziałowych. Natomiast pomija się bezpieczeństwo samych

⁷⁷ Witold Mazurek, *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia*, [w:] *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, pod red. B. M. Nowak, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s

oddziałowych oraz innych funkcjonariuszy działu ochrony pełniących służbę w bezpośrednim kontakcie z osadzonym.

Poniższe wnioski i rekomendacje zawierają propozycje zwiększenia bezpieczeństwa również tych funkcjonariuszy.

Wnioski i rekomendacje

Wnioski i rekomendacje dotyczą zwiększenia bezpieczeństwa osobistego oddziałowych, na które składa się odpowiednia architektura i rozwiązania techniczne, procedury ochronne na wypadek zdarzenia, wyposażenie w środki ochrony osobistej oraz szkolenie dopasowane do potrzeb tej służby:

- Wyposażenie każdego funkcjonariusza działu ochrony, pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym, w zestaw środków ochrony w postaci: kasku ochronnego, kamizelki ochronnej, nagolenników, rękawic ochronnych oraz jednej tarczy ochronnej przypadającej na trzech funkcjonariuszy. Wyposażenie to byłoby odpowiednio zabezpieczone oraz wykorzystane w sytuacji, kiedy funkcjonariusz uznałby to za celowe. Propozycja ta jest zgodna z zapisami art. 17 ustawy o Służbie Więziennej, które brzmią, iż funkcjonariusze otrzymują wyposażenie niezbędne do wykonywania czynności służbowych.
- Obligatoryjne wyposażenie wszystkich drzwi do cel mieszkalnych w zakładach karnych typu zamkniętego i aresztach śledczych w zamknięte okna podawcze. Ograniczyłoby to potrzebę otwierania drzwi do cel i tym samym zwiększyło bezpieczeństwo oddziałowego. Rozwiązanie to wykorzystywane byłoby na czas wydawania posiłków, leków, apeli, korespondencji oraz wybranych rozmów z psychologiem lub wychowawcą. Wyposażenie to jest dzisiaj uregulowane obowiązującymi wytycznymi Dyrektora Generalnego w sprawie wymagań dla zabezpieczeń techniczno-ochronnych w jednostkach organizacyjnych SW jako rozwiązanie fakultatywne. Proponuje się również określenie odpowiednich wymiarów oraz umiejscowienia w drzwiach.
- Opracowanie procedury postępowania oddziałowego w sytuacji zagrażającej życiu, w odniesieniu do konkretnego oddziału mieszkalnego. Przykładem takiej sytuacji jest próba samobójcza osadzonego, w porze nocnej, w zakładzie karnym typu zamkniętego. Opracowując je, należałoby wziąć pod uwagę:

- liczbę funkcjonariuszy mogących udzielić wsparcia oddziałowemu;
 - czas niezbędny do przybycia funkcjonariuszy do oddziału;
 - rozwiązania techniczne funkcjonujące w jednostce, tj. system alarmowania, okna podawcze;
 - sposób zabezpieczenia kluczy będących w dyspozycji oddziałowego, których zabór spowodowałby zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu;
 - wyposażenie oddziałowego w środki ochrony;
 - sposób udzielania pomocy poszkodowanemu;
 - sposób przekazania współosadzonym narzędzi do udzielania pomocy, np. noża bezpiecznego.
- Opracowanie rozwiązania technicznego w postaci „skrzynek na klucze”, które oddziały mogłyby wykorzystać w sytuacji zagrożenia dla bezpieczeństwa oddziału. Skrzynki takie miałyby być rozmieszczone przy każdej celi mieszkalnej. Rozwiązanie takie jest wykorzystywane w ukraińskich jednostkach penitencjarnych.
 - Wprowadzenie obowiązkowego, cyklicznego szkolenia dla funkcjonariuszy działu ochrony pełniących służbę w oddziale mieszkalnym z zakresu użycia środków przymusu bezpośredniego, z naciskiem na obezwładnienie napastnika wyposażonego w niebezpieczne narzędzie.
 - Wprowadzenie szkolenia z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy dla funkcjonariuszy pełniących służbę w oddziale mieszkalnym jednostek, gdzie nie ma zapewnionej całodobowej pomocy przez personel medyczny.
 - Wprowadzenie obowiązkowego monitoringu korytarzy oddziałów mieszkalnych, co bezdyskusyjnie spowoduje zwiększenie bezpieczeństwa pełniących tam służbę funkcjonariuszy.

Bibliografia

- Czebotar Ł., Gądzik Z., Łyżwa A., Michałek A., Świerczewska-Gąsiorowska A., Tokarski M. (2015), *Ustawa o Policji. Komentarz*. Opublikowano: LEX 2015.
- Giezek J., R. Kokot, *Granice ludzkiego życia a jego prawna ochrona*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, pod red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Kubanek A., *Ograniczenia praw jednostki przez zastosowanie środków przymusu bezpośredniego w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2019.
- Mazurek W., *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia*, [w:] *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, pod red. B.M. Nowak, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022.
- Nawój-Śleszyński A., *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia*, [w:] *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, pod red. Beata Maria Nowak, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022.
- Nowacki R., *Kompetencje Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Środki przymusu bezpośredniego. Zakres i sposób użycia na przykładzie wybranych podmiotów bezpieczeństwa*, pod red. T. Kośmider, Wydawnictwo IWS, Warszawa 2020.
- Nowacki R., *Preventive use of direct coercive measures as essential tools for the implementation of statutory protective activities in the polish prison service*, *Journal of security and sustainability issues* 2021, vol. 11.
- Nowacki R., *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115.
- Poździej S. (red. nauk.), *Ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym – komentarz*, Warszawa 2013, Wolters Kluwer. Werbiński J., *Information as an element of security in the penitentiary unit (Based on Polish Solution)*, „Journal of security and sustainability issues” 2021, vol. 11.

Akty prawne:

- Instrukcja nr 6/17 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 30 listopada 2017 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu śledczego lub zakładu karnego.
- Instrukcja nr 10/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 5 listopada 2020 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, Dz. U. z 2012 r., poz. 738.
- Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz.U. z 2013 r., poz. 638.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r., poz.1804.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych dla osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz. U. z 2016 r., poz. 2224.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz. U. z 2016 r., poz. 2231.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. z 2022 r., poz. 22.
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz. U. z 2022 r., poz. 1720.
- Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. z 2022 r., poz. 655.
- Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz. U. z 2022 r., poz. 1416.
- Wytyczne nr 1/19 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 17 czerwca 2019 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.
- Wytyczne nr 2/22 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 5 października 2022 r. zmieniające wytyczne w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.
- Zarządzenie nr 24/14 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie przeciwdziałania przedostawaniu się substancji odurzających i ich obrotowi na teren zakładów karnych i aresztów śledczych.
- Zarządzenie nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.
- Zarządzenia nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 3 stycznia 2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobu ich wyjaśniania i dokumentowania.